D.E.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi
Sayı XIII-XIV, İzmir 2001, ss. 241-266

YAHUDİ DİNİNDE AİLENİN YERİ

Dr. Hakkı Ş. YASDIMAN

THE FAMILY IN THE JUDAISM

The family occupies the primordial and central place in judaism. Jewish tradition, beginning with the Bible, always emphasized the basic values in the formation of the jewish family, stressing the character traits of those members of the family whose personality was imbued with the noble values of purity, sanctity, and stability. The Jewish family is a kaleidoscopic projection of the varied aspects of the larger Jewish family in its historical setting, and its national, cultural, and ethicoreligious reactions to the legalistic discipline imposed upon the family by the Divine Law. Thus, the purity and stability of the Jewish family acted as a safeguard against sexual immorality. The jewish family, includes not only the parents and unmarried children but also the married children, grantparents, grantchildren, aunts, uncles, and cousins, and even those related through marriage.

However, today's Jewish family has undergone transition and experienced the loss of many traditional functions

Anahtar Kelimeler:

Geniş Aile *Çekirdek Aile*

Ataerkil Aile *Çoğalma*

Kısırlaştırma *Nüfus Planlaması*

Birden Fazla Evlilik *Cariye*

Zina *Homoseksüellik*

Lezbiyenlik

***

Aile hangi çağda ve hangi kültürde olursa olsun insan topluluklarının karekteristik bir özelliğini oluşturmuş ve oluşturmaya da devam etmektedir. Özellikle, son zamanlarda değişik kültürler üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar, aile olmadan yeryüzündeki toplumların hiçbirisinin varlık

gösteremediği yönünde bulgular ortaya koymaktadır[1]. Elde edilen verilerden yola çıkan bilim adamları bir yandan ailenin varlığını insanlık tarihi kadar eskilere götürürken, diğer yandan da zaman içerisinde ailenin şekil ve mahiyet yönünden değişikliklere uğradığını ifade etmektedirler[2]. Buna neden olarak da, tarihî, coğrafî, içtimaî, iktisadî, siyasî, dinî vb. olayların aile üzerindeki etkilerini göstermektedirler[3].

Yukarıda kısaca işaret edilen araştırmalar sonucunda ailenin tarihi gelişimi ve modeli ile ilgili şöyle bir değerlendirme yapılmıştır: "Bir bütün olarak toplum düzeni, tarih içinde nasıl köklü nitelik değişimlerinden geçmiş ise, aile de buna bağlı olarak değişime uğramış[4]" ve "her toplum kendi kültür çevresi içinde bir aile örneği yaratmıştır[5]." Bu tanımlama çerçevesinde, Yahudilerin de kendi kültürel değerleri doğrultusunda bir aile yapısı oluşturduklarını söylememiz mümkündür.

Bu makalede inceleme konusu yapılan Yahudi dininin aileye bakışını ele almadan önce, Sosyal Antropologların tarih öncesi devirde baba, ana ve çocuklardan ibaret "çekirdek aile[6]"nin mevcut olduğunu[7] ve insanların

---

1 Aile tarihi üzerindeki, tesbit edilebilen, ilk bilimsel çalışmalar J.J. Bachefen'in 1861 de yayınladığı "Analık Hukuku" adlı eserle başlamış, bu eseri, J.F. Mac Lennan'ın ve L.H. Morgan'ın çalışmaları izlemiştir. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Gökçe, Birsen, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Aile Yazıları I* (Derleyen; Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem), Başbakanlık Araştırma Kurumu, Ankara, 1991, s.210.

2 Kennel, William, F., *The Family in Perspective*, Meredith Publishing Company, Sociology Series, New York, 1966, s.3.

3 Danışoğlu, Emel "Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler", *T.C. Türkiye Aile Yıllığı 1991*, s.245.

4 Ozankaya, Özer, *Toplumbilim*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986, s.282.

5 Ondokuzuncu yüzyıl Avrupa'sında cinsiyete dayanan bir aile evrim teorisi geliştirilmiştir. Bu teoriye göre, ilk aile, serbest cinsi ilişkilere dayanan bir aile tipidir. Çocuklar da serbest cinsiyete dayanan bir ailenin ortak malı olmuşlardır. Bu konuda bkz. Türkdoğan, Orhan, *Köy Sosyolojisinin Temel sorunları*, Dede Korkut Yayınları, İstanbul, 1977, s.217. Bu tip iddialar ortaya atan, bazı materyalist sosyologların, insanlığın ilk devirlerinde ailesiz bir yaşamın mevcut olduğunu söylemeleri, ilmin verilerine uymamaktadır. Aksine, yapılan ciddi araştırmalara göre, insanlığın ilk çağlarından beri ailesiz bir devir olmamıştır. Aile toplumu, toplum da aileyi meydana getirmiştir. Bu konular için bkz. Eröz, Mehmet, "Türk Ailesi", *Aile Yazıları I*, Başbakanlık Araştırma Kurumu, Ankara, 1991, s.225.

6 "Çağdaş toplumların yaygın aile tipi olan 'çekirdek aile' tipine 'karı-koca ailesi' de denilmektedir" (Armağan, Sibel ve İbrahim, *Toplumbilim*, Barış Yayınları, İzmir, 1988, s.140). Her devirde ve her kültür kademesinde rastlanan bu aile tipi, gerek ev cemaati, gerekse mülkiyet ortaklığı bakımından, sadece ana, baba ve henüz evlenmemiş

avcılıktan ziraat hayatına geçmeleri üzerine "birleşik aile"nin meydana geldiğini ileri sürdüklerini belirtmeliyiz. Bu tasnife göre, Yahudi ailesi de aynı süreci yaşamış sonuçta "geniş aile" teşekkül etmiştir[8].

Bizim bu araştırmada amacımız: ailenin, kısmen zikrettiğimiz, ortaya çıkışı, geçirdiği aşamalar, tasnif/modelleri üzerinde ileri sürülen görüşleri ve tartışmaları geniş bir şekilde irdelemek değildir. Yine, Yahudi ailesinde tarih boyunca meydana gelen değişiklikleri detaylı olarak ele almayı da düşünmüyoruz[9]. Bunların yerine, *kutsal metinlerin*[10] *kaleme alındığı*

çocuklardan ibarettir. Bu tip ailede çocuklar, evlenir evlenmez aile muhitini terketmekte ve yeni bir çekirdek (küçük) aile kurmaktadırlar. Bu konular için bkz. Freyer, Hans, *Sosyolojiye Giriş* (Terc. Nermin Abadan), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1957, s.173.

7 Sosyoloji, genel eğilime göre, ailenin klân ailesi ile başladığı görüşünü benimsemiştir. Gerçi, Wundt gibi bazı sosyologlar, Güney Afrika'daki Boşiman veya Buşmen'lerin ailesini ilk aile tipi, ilk cemiyet tipi olarak görüyorlarsa da, bu konu netlik kazanmamıştır. Bkz. Eröz, *a.g.e.*, s.225.

8 Kuran, Ercüment, "Türkler Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişmesi", *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Aile Yazıları 1: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları Bilim Serisi 5/1, Ankara, 1991, s.365. Bu tarif ailedeki fertlerin sayısı baz alınarak yapılan tasniflere göredir. Buna göre; "Geniş aile", ikiden fazla neslin aile çevresine dahil olması, yani en basit şekilde, büyük baba ve anne ile evli oğullarının eşleri ve çocukları ile birlikte oturmasıyla gerçekleşen bir aile türüdür. Bu ailede, bir aile reisinin başkanlığında eş, çocuk, torun, gelin, damat, amca, dayı, hala vb. bulunmaktadır. Bu konular için bkz. Aydın, Mehmet Akif, "Aile" maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul, 1989, s.196. Eğer yerleşik bir soy söz konusu ise, ailenin bütün fertleri bir eve mensup sayılır, birlikte oturur ve müştereken sahip oldukları toprakları işletirler. Göçebe halinde geniş aile tipi, bir ev cemaati değil, sadece bir hayat ve mülkiyet ortaklığıdır. Bu tipte, meselâ hayvan sürüleri, müşterek mal sayılırlar. Daha gelişmiş çoban kabilelerinde, geniş aile müessesesi, çoğu defa kesin şekillere kavuşmuş durumdadır. Ayrıca, bu aile tipi yalnız ibtidâî kültürlerde, insanlığın ilk çağlarında rastlanılan bir model değildir. Geniş çapta bazı yüksek kültür çevrelerinde, meselâ eski Roma ile Çin'de gelişmiş ve devrimizin eşiğine kadar devam etme imkânını bulmuştur. Bu konular için bkz. Freyer, *a.g.e.*, ss.172-173. Ayrıca bkz. Akıntürk, Turgut, *Medeni Hukuk*, Savaş Yayınları, Ankara, 1996, s.187.

9 Biz burada, sadece, Yahudi ailesinin teşekkülünde ve tarih içerisinde geçirdiği evrelerde diğer kültürlerle fazlasıyla etkileşimde bulunduğuna işaret etmekle yetiniyoruz. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Yasdıman, Hakkı Ş., *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri* (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 2000, Giriş Bölümü, ss.1-2.

10 "Yahudi Kutsal Metinleri" ifadesi ile başta **Tanah** [*Tanah* bizde *Eski Ahid* olarak bilinen Yahudi kutsal kitabının İbranca ismidir. *Tanah* hakkında geniş bilgi için bkz.

çağlardaki Yahudi ailesini inceleyeceğiz. Bu çerçevede, o dönemlerdeki aileye verilen değerin, aileden beklenen bazı fonksiyonların ve nihayet bu kurumu ayakta tutabilmek için alınmaya çalışılan tedbirlerin bir bölümü üzerinde duracağız. Belirttiğimiz gibi, bu çalışma eski çağlardaki Yahudi ailesini oluşturan dinamikleri anlamaya yönelik olarak yapılmıştır. Bununla birlikte, her ne kadar Yahudi ailesinin tarih boyunca geçirdiği değişim bu çalışmada incelenmemiş olsa da, makalemizin son kısmında Yahudi ailesinin bugünkü durumuna da kısaca işaret edilmiştir. Böylece, okuyucuya geçmiş ve günümüz Yahudi ailesi arasında, ana hatlarıyla da olsa, bir karşılaştırma yapma imkânı sunulmuştur.

Yahudi Medeniyetinin Geçirdiği Evrelerin Aile Üzerindeki Etkisi

Kutsal metinlerdeki rivayetlere bakıldığında Yahudilerin, "geniş aile" yapısını oluşturmadan önce, göçebe olarak çöllerde dolaştıkları anlaşılmaktadır. Bu dönemde, Yahudiler temel geçim kaynakları olmak üzere hayvancılık ve çobanlık yapmış, buna bağlı olarak da basit kulübelerde veya çadırlarda yaşamışlardı. İçinde bulundukları şartların sonucu olarak, kavmiyetçilik ve milliyetçilik duyguları da son derece gelişmiş, bu nedenle bir başkan etrafında büyük gruplar halinde toplanmışlardı. Kenan diyarına yerleştikten sonra ise, tarım ve ziraatla uğraşmışlar, köyler oluşturmuşlar, yeni meslek dalları geliştirmişlerdi. Böylece, göçebelik dönemindeki kavmi bağlantılarında da bir gevşeme meydana gelmişti. Bir idarecinin etrafındaki büyük grupların yerini dedelerden, ninelerden, babalardan, annelerden, bekar ve evli çocuklardan oluşan "geniş aile" almıştı. Daha sonraları da, endüstrinin ve ticaretin gelişmesiyle şehirler ortaya çıkmıştı. İşte bütün bu

Tanyu, Hikmet, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1996, C.XIV, ss.95-124; Harman, Faruk, *Metin Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Metinleri* (Basılmamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1988, ss.1-28; "Tanakh", Enyclopedia Judaica, Keter Publishing House, Ltd., Jerusalem, 1996, C.XV, ss790-793] olmak üzere **Mişna** [*Mişna*, MS II. asırda Rabbi Yehuda Ha Na-Nasi tarafından derlenip, yazıya geçirilen *Eski Ahid*'in ilk klasik tefsiridir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. *The Mishnah*, Giriş ve Kısa Açıklama Notlarıyla İbranice'den İngilizce'ye Tercüme Eden Herbert Danby, Oxford University Press, London, 1972, Giriş bölümü, ss.15-23; Bennett, Ephraim, "Mishnah" *The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co., Inc., New York, 1948, C.VII, ss.581-582] ve **Talmud** [*Talmud Mişna*'yı ve *Mişna*'nın yorumu *Gemara*'yı ihtiva eden metinlerdir. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Cohen, A., *Everyman's Talmud*, E.P., Dutton & Co., Inc., New York, 1949, Giriş Bölümü, ss.31-33; "Talmud", *The Jewish Encyclopedia*, Funk and Wagnalls Co., New York, 1951, C.XII, ss.1-30] kastedilmektedir.

zikredilen devrelerde Yahudi kültürü geniş bir "ataerkil aile[11]" yapısı oluşturmuştu. Bu ailede ise, güç mutlak surette evin reisi olan erkeğe aitti. Yine, bu dönem ataerkil ailesinde zaman zaman köleler, cariyeler ve hatta kendi iradeleriyle ailelere katılan insanlar da yer almıştı[12].

Bu dönemde, Yahudi ailesini meydana getiren üyelerin birbirlerine son derece bağlı oldukları görülmektedir. Bu bağlılığın sebebini sadece medeniyet evrelerindeki "şartların getirdiği birliktelik" olarak izah etmek zor görünmektedir. *Kanaatimizce, bu konudaki etkenlerin en önemlisi Yahudi kutsal metinlerinde yer alan aile ile ilgili dinî hükümlerdir.*

Bu bağlamda, Yahudi kutsal metinlerini incelediğimizde hem Yahudilerin temel aile modelini ve hem de bu model içindeki aile üyelerinin yerini tesbit edebiliyoruz. Aynı zamanda, bir yandan bu modelde meydana gelen değişikliği, diğer yandan da aile fertlerinin yeni konumlarını izleme da imkanını bulmaktayız[13]. Örneğin, kutsal kitaplardan *Eski Ahid'de*, -özellikle

---

11 Toplumsal gelişmenin ilk aşamalarında, bazı toplumlarda, annenin egemenliğine de rastlanılmaktadır. Çünkü, anne üretim sürecinde babadan çok daha etkin rol oynamıştır. Avcılık ve toplayıcılık dönemi olan bu aşamada, baba ava gider, anne ise kabuklu hayvanlar, otlar, bitkiler toplardı. Baba ilkel aletler ve araçlarla av yaptığı için geriye dönmesi veya avdan eli dolu dönmesi olasılığı düşüktü. Buna karşılık, kadının getirdiği yiyecek daha güvenceliydi. Anaerkil kuruma göre, miras anadan kız çocuğuna geçerdi. Erkek çocuğun miras konusunda hiçbir hakkı yoktu. Evlenince evini terkedip kaynvalidesinin ve dolayısıyla hanımının evine yerleşen erkek, boşanınca annesinin evine geri dönerdi. İnsanlar toprağa yerleşip saban, tekerlek gibi aletlerin keşfolunmasıyla birlikte, ana egemenliği sona erip baba egemenliği başlamıştır. Bu konuda bkz. Sayın, Önal, *Sosyolojiye Giriş*, s.159. Ayrıca bu konuda geniş bilgi için bkz. Kennel, *a.g.e.*, ss.18-19; Sadak, Necmeddin, *Sosyoloji*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1939, ss.100-101.

12 Kennel, William F., "Eski Musevi Ailesi" (Terc. Hakkı Şah Yasdıman), *DEÜ. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, C.IX, İzmir, 1995, ss.477-478. İlk dönemlerde ailenin bu şekilde kalabalık bir yapı arzetmesi, aile üyelerinin dış tehlikelere karşı korunması ihtiyacından doğuyordu. Buna ekonomik imkanların genişlemesini de dahil edebiliriz Bu konularda geniş bilgi için ayrıca bkz. Tolan, Barlas, *Toplum Bilimlerine Giriş: Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji*, Savaş Yayınları, Ankara, 1983, ss.216-217.

13 Yahudilerin yaşam tarzlarındaki gelişme ve değişmeleri izlemek için bkz. Cohen, Gerson D., "The Talmudic Age", *Great Ages and Ideas of the Jewish People*'in içinde, Ed. Leo W. Schwartz, Modern Library, New York, 1956, ss.141-212; Goldin, Judah, "The Period of the Talmud", *The Jews: Their History, Culture, and Religion*'in içinde, Ed. Louis Finkelstein, Philadelphia, 1949, ss.115-215. Ayrıca bkz. Alon, Gedaliah, *The Jews in their Land in the Talmudic Age* (Terc. Gershon Levi), Harvard University Press, Cambridge, 1989.

Levililer[14] ve *Tesniye*'nin[15] bir çok bölümünde- getirilen düzenlemeler ile, aileler dağılmaktan, çözülmekten ve yozlaşmaktan korunmaya çalışılmaktadır. Yine, çocukların ana-babalarına karşı saygı göstermeleri, onların isteklerini yerine getirmeleri ve sorumluluk duymaları da *Tora*'da[16] emredilmektedir[17]. Bunlara ilave olarak, aile ile birlikte yaşayan hizmetçiler, köleler ve yabancılarla ilgili hükümler de bu metinlerde yer almaktadır[18].

Kısacası, Eski Ahid'de aile ile ilgili pekçok hüküm ve detaylı bilgi yer almaktadır. Bu bilgiler *Yahudi dininde ailenin İlâhi yaratılış planının en temel ögesi olarak değerlendirildiğini ve aynı zamanda bu kurumu konu edinen düzenlemelerin önemli bir kısmının Tanrı tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır. Yine bu bilgiler, erkek olsun kadın olsun bütün insanların evlenmek zorunda bulunduklarını ve dinin bir vecibe olarak bu sorumluluğu fertlere yüklediğini göstermektedir*[19].

Ailenin Önemi

Eski Ahid'in Tekvin kitabının baş tarafında alemin ve insanın yaratılması anlatılmaktadır[20]. Buna göre, Allah ilk insanı bir eşe ihtiyaç duyacak şekilde yaratmıştır. Yahudiler ilk insanın tabiatının yalnız yaşamaya uygun olmadığını "Adam (Adem)'ın yalnız olması iyi değildir[21]"

---

14 Bkz. Levililer, 18:6-30; 19:3, 29; 20:9-21; 21:7-9, 14-15.

15 Bkz. Tesniye, 7:3-4; 21:10-21; 22:13-30; 24:1-5; 25:5-12; 27:16, 20, 22-23. Ayrıca, evlilikle ilgili hükümler ve konular *Eski Ahid*'in daha pekçok yerinde de ele alınmıştır. Örnek olmak üzere bkz. Çıkış, 21:1-11, 15-16; 22:16-17; 34:16; Sayılar, 5:11-31; Malaki, 2:16.

16 *Tora Eski Ahid*'in ilk beş kitabına verilen ve bizde *Tevrat* olarak bilinen kitapların İbranca ismidir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Seba Yayınları, Ankara, 1997.

17 Bkz. Çıkış, 20:12; Tesniye, 5:16, 21:18-21, 27:16.

18 Bkz. Çıkış, 12:43-49; 21:1-11, 20-21, 26-27; 22:21; Levililer, 19:9-10, 20-22, 33-34; 22:10, 12, 17-25; 24:22; 25:6, 44-55; Sayılar, 15:14-16, 29-31; 35:15; Tesniye, 12:18; 14:21, 29; 15:12-19; 16:13; 23:15-16, 20; 24:14-15, 17-22; 27:19.

19 Yahudilerde evlilik tarif edilirken, onun İlâhi özelliğinin yanısıra, karşılıklı rıza, güven ve anlayış ile gerçekleşen bir kurum olması gerektiği üzerinde de durulmuştur. Bu konuda bkz., Cohen, Harry A., "Hatunnah/Wedding Ceromony", *Basic Jewish Encyclopedia*, Hartmore House, Hartford, 1965, s.125.

20 Alemin ve içindekilerin yaratılışı ile ilgili olarak bkz.Tekvin, 1.2. bablar. *Eski Ahid*'de ilk insanın yaratılışı hakkında şöyle denilmektedir: "... ve toprağı işlemek için adam yoktu... Ve RAB Allah *yerin toprağından adamı yaptı* ve onun burnuna hayat nefesini üfledi; ve adam yaşıyan can oldu." Bkz. Tekvin, 2:5, 7.

21 Tekvin, 2:18.

cümlesinden çıkarmaktadırlar. Allah Adam'ın yapısal özelliğindeki boşluğu tamamlamak üzere kadını (sonradan) yaratmıştır[22]. Diğer taraftan yaratılan bu kadın, yani erkeği yalnızlıktan kurtaracak olan karşı cins de erkeğine arzulu olacak şekilde kodlanmıştır[23] Eski Ahid metinleri incelendiğinde görülmektedir ki, Allah hem erkeğin hem de kadının donanımlarını birbirlerini tamamlamak üzere proğramlamıştır[24]. Bu nedenle, kutsal metinlerde bir insanın kemale ulaşmasının ancak kadın ve erkeğin birlikteliğiyle mümkün olabileceği anlayışı yaygın olarak işlenmiştir[25].

Yahudi dininde, birbirini tamamlamak üzere ve birbirine arzulu bir şekilde yaratılan, bu iki cinsin beraber olabilmelerinin meşru yolu ise evlenip bir aile oluşturmaktır[26]. Evliliğin dışındaki her türlü beraberlik -ileride ele alınacağı gibi- şiddetle kınanmış ve ağır yaptırımlarla engellenmeye çalışılmıştır. Buna karşılık, insanın kemalatını tamamlaması için önündeki tek imkan olan evliliğe ve aile oluşturmaya ise, ısrarla yönlendirme yapılmış ve böylece aile kurumunun önemine dikkatler çekilmiştir. Bu çerçevede *Eski Ahid*'de geçen ayetleri yorumlayan *Talmud* yazarları **"Hanımı olmayan bir erkek neşeden, iyilikten, kendisini koruyacak bir kalkandan, huzurdan... *Tora*'dan mahrum bir şekilde yaşar... hanımı olmayan erkek tam bir erkek değildir[27]"** gibi cümlelerle Yahudi erkeğini açık bir

---

22 İlk kadının yaratılışı ile ilgili olarak *Eski Ahid*'de şu ifadeler yer almaktadır: "... kendisine (Adam'a) uygun bir yardımcı yapacağım... Rab Allah Adam'ın üzerine derin uyku getirdi ve o uyudu. O'nun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini etle kapladı; ve Rab Allah *Adam'dan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı* ve onu Adam'a getirdi. Ve Adam dedi: Şimdi bu benim kemiklerimden kemik ve etimden ettir; buna nisa denilecek çünkü, o insandan alındı". Bkz. Tekvin, 2:18, 21-23. Bu konudaki geniş yorumlar için bkz. *The Interpreters's Bible*, Ed. Buttrick, George Arthur, Abingdon Press, New York, 1939, C.I, ss.482-500.

23 *Eski Ahid*'de bu konuda şöyle denilmiştir: "...arzun kocana olacak, o da sana hakim olacaktır." Bkz. Tekvin, 3:16.

24 Ayrıca, kadın ve erkeğin birbirlerini değişik açılardan tamamlamak üzere yaratıldıkları hakkındaki yorumlar için bkz. David, Jacob, "Marriage", *Encyclopedia of Theology*, Ed., Rahner, Karl, Crossroad, New York, 1986, s.906.

25 Bkz. Talmud Yeruşalmi, Berakhot, 9:1, 12. [Bundan sonra Kudüs Talmud'u kaynak gösterilirken, İbranca ismin baş harfleri olan "TY" kullanılacaktır].

26 Eski Ahid'de aslında dünya hayatının boş ve insanın bu geçici hayattan nasibinin de sadece sevdiği bir kadınla evlenip, hoş vakit geçirmek olduğunu vurgulamak için şu cümlenin yer aldığını görüyoruz: "Güneş altında sana vermiş olduğu boş ömrünün bütün günlerinde, *bütün boş günlerinde sevdiğin karın ile bir hoş hayat geçir; çünkü hayattan ve güneş altında çektiğin emekten payın budur*" (Vaiz, 9:9).

27 Bkz. TB, Yevamoth, 62b [Bundan sonra Talmud Bavli'nin yerine kısaltılmış şekli olan

şekilde bekar kalmanın getireceği mahrumiyetler konusunda uyarmışlardır. Burada görülen, evlenmemiş bir erkek için kullanılan "yarım adam" tabiri yaygın bir tanımlama olarak Talmud'da defalarca geçmiş ve evlenmenin önemini vurgulayan bir şifre olmuştur[28]. Aynı şekilde, erkeksiz yaşayan kadının da yarım olduğu bildirilmiş ve **"Ne kadının ve ne de erkeğin kadınsız yaşaması mümkün değildir.[29]"** denilmiştir. Bu anlayışa bağlı olarak, Talmud'da evli olanlardan ve evlilikten övgüyle söz edilmiş[30], insanoğlunun aile kurumuna, eşe, evliliğe olan ihtiyacı üzerinde hassasiyetle durulmuş[31] ve evliliğin fazileti detaylı olarak işlenmiştir[32]. Ailenin önemi üzerinde duran metinlerde, ayrıca, iki cinsin ayrı kalmasının getireceği mutsuzluk ve huzursuzluk da geniş olarak yer almıştır[33].

İşte bu temel düşüncelerden hareketle, Yahudilik evliliği insan yaşamının en önemli olaylarından birisi olarak göstermiş ve aileyi cemiyetin esası/çekirdeği olarak değerlendirmiştir[34].

Aile Kurmaya Teşvik

Hatırlanacağı gibi, Allah Adem'i yarattığında onun fıtratının yalnız yaşamaya uygun bulunmadığı "Adam'ın yalnız olması iyi değildir[35]" ayetiyle ortaya koymuştu. Daha sonra, erkeği yalnızlıktan kurtarmak üzere, Allah kadını yaratmış ve şöyle demiştir: **"İnsan anasını babasını bırakacak ve *karısına yapışacaktır* ve bir beden olacaklardır.[36]"** Yahudi din bilginleri bu ayetin kadının yaratılmasının ardından söylenmiş olmasına

"TB" harfleri kullanılacaktır.].

28 Bkz. TB, Yevamoth, 63a; TB, Sanhadrin, 22a, 22b. Talmud'un bu yaklaşımıyla ilgili geniş yorum için bkz. Brayer, Menachem M., *The Jewish Woman in Rabbinic Literature: A Psychosocial Perspective*, Ktav Publishing House Inc., New Jersey, 1986, s.54.

29 TY, Berakhot, 9:1, 12. Ayrıca bu konuda yapılan yorumlar için bkz., Lockyer, Herbert, *The Women of the Bible: The Life and Times of All the Women of the Bible*, Zondervan Publishing House, Michigan, 1970, ss.15-16.

30 TB, Yevamoth, 62a.

31 Bu konuda bkz. TB, Niddah, 45b; TY, Berakhot, 9:1, 12.

32 Aiken, Lisa, *To Be A Jewish Woman*, Jason Aronson, Inc., New Jersey, 1993, s.199. Bu konuda daha geniş malumat için bkz. Yasdıman, *a.g.e.*, ss.57-59.

33 Bkz. TB, Yevamoth, 62a.

34 Bkz. Gafni, Isaiah M., "The Institution of Marriage in Rabinic Times", *The Jewish Family, Metaphor and Memory* kitabının içerisinde, Ed. Kreamer, David, Oxford University Press, New York, 1989, s.13.

35 Tekvin, 2:18.

36 Tekvin, 2:24.

dikkati çekmişler ve buradan hareketle de evlenmenin, aile kurmanın yaratılışın tabii bir sonucu olduğunu ileri sürmüşlerdir[37]. Eski Ahid'de evlenmeye teşvik eden, hatta bunu yerine getirilmesi gereken sorumluluklar arasında gösteren başlıca ayetlerden birisi şudur: **"Evler yapıp oturun... *Karılar alın, ... Oğullarınıza karılar alın ve kızlarınızı kocaya verin*[38]"**. Bu ayette erkeklere bir sorumluluk yüklenerek onlardan hem kendilerinin evlenip bir kuva kurmaları, hem de kuracakları yuvada meydana gelecek çocukları evlendirmeleri istenmektedir Bu konuda, *Talmud*'da kız babalarına **"çocuğun ergenlik yaşına ulaştığında, varsa, köleni bile azat et ve kızını bir an önce evlendir[39]"** denilmiştir Bu emir cümlelerinden anlaşıldığı üzere, kutsal metinlerde yer alan hükümlerde evlenmek bekârlığa tercih edilmiş ve ailenin teşekkülü konusunda gayret gösterilmesi temel bir ilke olarak getirilmiştir. Aynı zamanda, kendisine sorumluluk düşen herkesden de bu konuda gereğini yapması istenmiştir.

Evliliği bir zorunluluk olarak ortaya koyan yukarıdaki ifadelerin yanısıra, bazı yorumcular *Eski Ahid*'deki bir kısım ayetlerin evlenmeye işaret ettiğini iddia etmişlerdir. Örneğin rabbilerden[40] bir kesimi *Mezmurlar*'da geçen **"Senin bulunacağın vakit[41]"** cümlesindeki *senin bulunacağın* ibaresinin *bir eş bulmayı* kastettiğini söylemişlerdir[42].

Bütün bu emir ve yorumların ışığında şunları söylememiz mümkündür: *Yahudilik evlenmeyi ve aile kurmayı bir taraftan teşvik etmiş, diğer taraftan da, dinî bir statü vermek suretiyle, bunu yerine getirilmesi gereken bir*

---

37 Meiselman, Moshe., *Jewish Women in Jewish Law*, Yeshiva University Press, New York, 1978, ss.10-11.

38 Yeremya, 29:5-6. *Eski Ahid*'de Allah'ın yarattıktan sonra Adem ile eşini bereketlendirdiği, üremeleri ve yeryüzünü doldurmaları için "Çoğal, meyveli ol" emrini verdiği kayıtlıdır. Bkz. Tekvin, 1:27-28. Bu nedenle, Yahudi dininde evlenme ve dolayısıyla neslin üremesi son derece önemli bir yere sahiptir.

39 Bkz. TB, Pesachim, 113a.

40 Rabbi (Rabay) "Üstadım" ya da "Efendim" anlamına gelen bir ünvandır. Yahudilikte talebeler veya diğer kişilerce din bilginlerine bu isim verilmektedir. Bu konularda geniş açıklama için bkz. Adam, *a.g.e.*, s.8, Dipnot 34; Gündüz, Şinasi, "Rabbi", *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s.316.

41 Bu ayetin tamamı şöyledir: "Bunun için senin bulunacağın vakitte her müttaki sana dua etsin; Gerçek büyük sular taşınca, ona erişmeyecektir." Devam eden ayette de şu ifade yer almaktadır: "Saklanacak yerim sensin; sıkıntıdan beni korursun; Kurtuluş terennümleriyle çevremi kuşatırsın." Bkz. Mezmurlar, 32:6-7.

42 Bkz. TB, Berachoth, 8a.

sorumluluk olarak bildirmiştir[43].

Dikkatle incelendiğinde, ilk insanın yaratılışından itibaren, ailenin dinî bir kurum olarak bildirilmesi, öneminin vurgulanması ve kurulması için yapılan teşvikler aslında ondan beklenen fonksiyonlarla yakından ilgilidir.

Ailenin Bazı Fonksiyonları

Yahudi dininde ailenin kutsallık kazanması ve özel bir statüye sahip olmasının çok önemli nedenleri bulunmaktadır. Biz burada bunlardan sadece birkaçı üzerinde duracağız.

Yahudilikte çoğalma ve neslin artmasının sağlanması insanoğluna yüklenn mecburiyetlerin başında gelmektedir. Çünkü, Allah erkek ve kadını yarattıktan sonra onlara ilk olarak üremeleri ve yeryüzünü doldurmaları emrini vermiştir. Aynı emir önemi nedeniyledir ki, *Eski Ahid*'in değişik bölümlerinde sıklıkla tekrarlanmıştır. Örneğin, Rab *Yeremya*'da **"... oğullar ile kızlar doğursunlar. Orada çoğalın ve azalmayın.**[44]**"** demiştir. Yine, *Tekvin*'de: **"Onları erkek ve dişi olarak yarattı. Ve Allah onları mübarek kıldı; ve Allah onlara dedi: Semereli olun, çoğalın, yeryüzünü doldurun**[45]**"** ayeti yer almaktadır. Örnek olarak verdiğimiz bu ve benzeri ayetlerle, Yahudiler çoğalmayı bir keyfiyet değil, ama bir mecburiyet olarak karşılarında bulmuşlardır.

Eski Ahid'de yer alan çoğalma ile ilgili emirler üzerinde *Talmud*'da da fazlasıyla durulmuş, yorumlar yapılmıştır[46]. Bu bağlamda, rabbilerin büyük bir kısmına göre, hiçbir erkek Tekvin'de belirtilen "meyveli ol ve çoğal" emrini -ne kadar çocuğu olursa olsun- yerine getirmekten kaçınamaz[47].

---

43 Bu konuda bkz. Rahner, Karl and Vorgrimler, Herbert, "Marriage", *Dictionary of Theology*, The Crossroad Publishing Company, New York, 1985, s.291.

44 Yeremya, 29:5-6.

45 Tekvin, 1:27-28. Allah yaratma eylemini bitirdikten sonra, nesil yetiştirmenin imkânlarını ana-babaların bedenlerine koymuş ve üreme işini onlara havale etmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus: insanların çoğalmalarının "Yer, ot, tohum veren sebze ve yer üzerinde tohumu kendisinde olup cinslerine göre meyva veren ağaçlar hasıl etsin (Tekvin, 1:11)." ayetindeki diğer canlılara hitap eden bereketlendirmeden daha farklı olmasıdır. Yani, bu bir kutsamadan öte "git ve çoğal" şeklinde ifade edilebilecek bir mecburiyet ve bir dinî emir hüviyetini taşımaktadır. Bu konuda bkz. Lewittes, M., *Jewish Marriage*, s.9.

46 Örneğin bkz. TB, Yevamoth, 61b.

47 Hatta, bilerek çocuk yapmaktan kaçınan bir erkek cinayet işlemiş olarak kabul edilmiştir. Bkz. TB, Yevamoth, 63b. Bu noktadan hareketle, Yahudilikte neslin

Hatta, rabbiler bu konular üzerinde öylesine hassasiyetle durmuşlardır ki, sonuçta bir ailenin kaç tane çocuk yapacağı, bu çocuklardan ne kadarının kız ve ne kadarının da erkek olacağı gibi pek çok hususu ayrıntılı bir şekilde tartışarak metinlere kaydetmişlerdir[48]. Bu tartışmalar sırasında bir kısım rabbiler çoğalma emrinin önemini vurgulamak üzere, *"evliliğinin üzerinden on sene geçmesine rağmen karısı kendisine bir çocuk doğuramamış kocaya,* **'yeryüzünü doldur'**[49] *emrini yerine getiremediği için, hoşgörüyle bakılamaz"* demişlerdir. Bu anlayıştaki rabbiler, böyle bir durumdaki kocanın, söz konusu emre göre, *on sene boyunca çocuğu olmamışsa hemen karısını boşaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir*[50]. Diğer taraftan, rabbiler arasında *Eski Ahid*'de geçen "çoğalma" emrinin muhatabının erkek mi, kadın mı yoksa her ikisinin mi olduğu hususunda yoğun tartışmalar da yaşanmış ve bu tartışmalar metinlerde kaydedilmiştir[51].

çoğalmasına engel olduğu düşünülen, "kısır kadınlarla evlenmeyi yasaklama" çabaları görülmüştür. Bkz. TB, Yevamoth, 62b.

48 Bu konuda, bazı rabbiler bir erkek bir kız çocuğu, diğer bir kısım rabbiler de iki erkek çocuğu demişlerdir. Bkz. TB, Yevamoth, 61b. Yine, bir başka grup ise iki kız iki erkek çocuğu yorumunda bulunmuşlardır. Bu tartışmalar için bkz. TB, Yevamoth, 61a, 61b, 62a, 62b. Bu yorumlarda bulunan rabbilerin iddialarına göre, kutsal metinlerdeki genel teâmül ve anlayış *"genç yaşlarda çocuk sahibi olan insanların yaşlılık dönemlerinde de bunu tekrarlamaları"* şeklindedir. Bu iddiada bulunanlar delillerini *Eski Ahid*'deki "Tohumunu sabahleyin ek ve akşama kadar eline rahat verme; çünkü, hangisi, bu mu yoksa şu mu iyi olacak, yoksa ikisi de aynı derecede mi iyi olacak bilmezsin (Vaiz, 11:6)" ayetinden almaktadırlar. *Talmud*'un *Vaiz*'de geçen bu cümleye getirdiği geniş yorum için bkz. TB, Yevamoth, 62b. Bu konudaki yorum farklılıklarıyla ilgili geniş bilgi için de bkz. Alan S./Moynes, R./Martinello, L., *What Man Believes: A Study of the World's Great Faiths*, McGraw-Hill Ryerson Limited, New York, 1973, s.197.

49 Tekvin, 1:27-28.

50 Çocuk doğuramadığı için kocası tarafından boşanan kadın isterse bir başka erkekle yeniden evlenebilir. İkinci kocanın da böyle bir kadınla şansını deneme süresi on senedir. Bu süre içerisinde kadının yine çocuğu olmazsa ikinci koca da onu boşayacaktır. Bu konular için bkz. Alan S./Moynes, R./Martinello, L., *a.g.e.*, s.197.

51 Yahudi geleneğinde *Eski Ahid*'de emredilen "Meyveli olmak, çoğalmak" emrinin kadınlara değil ama erkeklere düşen bir sorumluluk olduğuna dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır (Bkz. Gordon, Hirsch Loeb, "Sex Laws and Customs", *Universal Jewish Encyclopedia*, C.IX, s.488). Aslında, bize göre; *Eski Ahid'deki bu emir her iki cinsi de muhatap almaktadır. Tanrı kadınlara ve erkeklere, ayırmaksızın, hitap ederek "Meyveli olun ve çoğalın* (Tekvin, 1:28)." *demiştir.* Durum böyle olmakla birlikte, *Eski Ahid'den sonra yazılan kutsal metinlerde çoğalma emrinin öncellikle erkeklere hitap eden bir görev olduğu defalarca vurgulanmıştır* (Bkz. TB, Mo'ed Katan, 23a; TB, Shabbath, 31a; TB, Kethuboth, 101b; TB, Sotah, 12a; TB, Kiddushin, 34a, 34b, 35a; TB, Baba

Durum ne olursa olsun, netice itibariyle bütün bu yorum ve tartışmalardan evlenme ve aile oluşturmanın arkasında "neslin çoğalmasının" beklendiği anlaşılmaktadır.

Ailenin hizmet ettiği bu fonksiyona verilen önem nedeniyledir ki, *Yahudilikte nüfus plânlaması/doğum kontrolü şiddetle karşı çıkılan hususlar arasında yer almıştır.* Çocuk sayısında sınırlandırılmaya gidilmesi, herşeyden önce, *Tekvin*'deki "çoğalma" emrini çiğnemek olarak kabul edilmiştir[52]. Bu nedenlede, kişinin üreme imkânlarını israf etmesi en büyük suçlardan birisi olarak kabul edilmiştir[53]. Rab *Tekvin* kitabında, -geleneklere göre, ölümü üzerine hanımıyla evlendiği- kardeşinin soyunu devam ettirmeyi engelleyici davranış içinde olan Onan'ı cezalandırdığını bildirmektedir.[54]" Onan örneğinde de görüldüğü gibi, insanların Allah'ın çoğalmak için verdiği emri yerine getirmeyi engelleme yönündeki bütün davranışları kutsal

Metzia, 84b; TB, Sanhedrin, 59b; TB, Yevamoth, 80b). Bu düşüncede olan rabbiler, kadının çoğalma emrinin dışında tutulmasının sebebini "meyveli ol" emrine ilave edilen (dünyayı) "fethet/hakim ol" (Tekvin, 1:28) kelimesiyle ilişkilendirmişler ve *fethetmek keyfiyeti kadının değil erkeğin görevidir* demişlerdir. Yine, bu düşüncedeki rabbiler, evlilik girişiminde de kadın pasif konumda iken, çoğalma emrini yerine getirmek için, erkek aktif durumdadır. Aynı şekilde, çoğalma emri de sadece erkeklere hitap etmektedir yorumunu getirmişlerdir (TB, Eruvin, 100b). Bazı yorumculara göre de, kadınların çoğalma emrinin dışında tutulmalarının nedeni; bir kısım acılar, sıkıntılar yüklenmek konusundaki zayıflıklarıdır. Çünkü, Yahudi dininde *Tora* çalışması sadece erkeklerin yerine getirmeleri gereken bir zorunluluktur. Bazen bu çalışmaların yıllarca gurbette yapılması da gerekebilir. Halbu ki, kadınların fıtratları ise sıkıntılara erkekler gibi katlanmaya müsait değildir. Öte yandan, erkeklerin *Tora* çalışması yapabilmeleri de huzurlu bir evlilik hayatına bağlıdır. Eğer erkekler evlenmeyecek olurlarsa *Tora* çalışmasını huzur içinde yapamazlar ve bunun sonucunda sorumluluklarını yerine getirmede sıkıntıya düşebilirler (TB,Yevamoth, 63b). Bu yorumlardan anlaşıldığı üzere, yukarıda öne sürülen gerekçelerle erkeklerin, dini metinlere çalışabilmeleri için, evlenip bir aile kurmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, aile kurmak ve çoğalmak sadece erkeklere düşen bir sorumluluk olmaktadır.

52 Çocuk sayısında sınırlamaya gitmenin *Tekvin*, 1:28'deki insanoğluna verilmiş olan ilk emirlerden birisinin gözardı edilmesi anlamına geleceğiyle ilgili yorumlar için bkz. TB, Niddah, 13a.

53. TB, Yebomoth, 34b.

54 *Eski Ahid*'de bu konuda şöyle denilmiştir: "Kardeşinin karısının yanına girdiği zaman, kardeşine zürriyet vermesin diye yere dökerdi. Yaptığı şey Rab'bin gözünde kötü oldu; ve onu da öldürdü" (*Tekvin*, 38:9). Bu ayet, Rab'bin verdiği üreme imkânının yerinde kullanılmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Gordis, Robert, "Marriage, Birth Control, Divorce", *Jewish Heritage*, Fall 1967, S.10, ss.42-47.

metinlerde şiddetle eleştirilmiştir[55]. Bu nedenle, *Yahudi dini ancak bazı özel durumlarda doğum kontrolüne ve çocuğun alınmasına/düşürülmesine izin vermektedir. Bu da, hamileliğin anne ya da çocuğun sağlığına zarar vereceğinin kesin olarak bilindiği vakalarla sınırlıdır*[56].

Yine, *Yahudilikte çoğalmaya verilen önem yüzünden kısırlaştırma da yasaklanmıştır.* Kısırlaştırmaya karşı çıkanlar şöyle demişlerdir: "Rab 'Husyeleri vurulmuş, yahut ezilmiş, yahut burulmuş, yahut kesilmiş olanı Rab'be takdim etmeyeceksiniz[57]' diyerek hayvanların bile kısırlaştırılmasına razı olmazken, 'Semereli olun ve çoğalın' emrini verdiği insan neslinin artmasını ve devamını engelleyecek şekilde kısırlaştırılmasına razı olur mu?"[58]

---

55 *Talmud* Tanrı'nın önünde kabul edilmeyecek yedi tip insan arasında evlenmiyenler ile çocuğu olmayanları da göstermiştir. Bkz. TB, Pesachim, 113b. Hatta, bu tip insanların neslin çoğalmasına katkıda bulunmadıkları ve Tanrı'nın artmasını istediği bir konuda azalmaya sebebiyet verdikleri için cinayetten suçlu bulunarak İsrail'den sürülmeleri gerektiğine dair fetvalar da *Talmud*'da yer almıştır. Bkz. TB, Yevamoth, 63b, 64b. Diğer taraftan, *Talmud* çocuğu olmayan erkeklerden bahsederken, zaten onların daha hayatlarında iken ölümün tecrübesini yaşadıklarını ve bu dünyadan ayrılırlarken insanların merhametine layık olduklarını söylemiştir. Bkz. TB, Nedarim, 64b. Bütün bu ifadeler Yahudilikte çoğalmaya verilen önemi göstermektedir.

56 TB, Ketuboth, 39a. Buradaki cevazın geçerli olabilmesi için ceninin annesinin hayatı için tamamıyla tehlike haline geldiğinin ya da geleceğinin bilinmesi gerekmektedir (Bkz. Lewittes, Mendell, *Jewihs Marriage: Rabbinic Law, Legend and Custom*, Jason Aronson Inc., New Jersey, 1994, s.10; Aiken, L., *a.g.e.*, ss.191-197. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Feldman, David M, *Marital Reletions, Birth Control and Abortion in Jewish Law,* New York University Press, New York, 1975). Bunun dışındaki bir başka durum da doğacak çocuğun hayatının tehlikeye girmesidir ("Birth Control", *Universal Jewish Encyclopedia*, C.II, s.380). Doğum kontrolü ve çocuk düşürme ile ilgili daha fazla bilgi ve yorumlar için bkz. Lewittes, M, *Principles and Development of Jewish Law*, Bloch Publishing Co., New York, 1987, ss.216-217.

57 Levililer, 22:24.

58 Geniş bilgi için, Yahudilerin bu konudaki düşüncelerini nakleden şu esere bkz. "Tekvin, 1:28", *et-Tefsîru'l-Hadîs lil Kitâbi'l-Mukaddes, el Ahdu'l-Kadîm,* Daru's-Sakafe, Kahire, 1989. Kutsal metinlerde kısır kadınların evliliğin teşekkülünde en önemli nedenlerden birisi olan "doğurma" fonksiyononu yerine getirememelerinden dolayı içinde bulundukları psikolojik ve sosyolojik durumu gözler önüne seren cümleler de bulunmaktadır (Bkz. Tekvin, 30:22-23; I. Samuel, 1:1-27, 2:1-11; İşaya, 4:1; 54:1-6; Mezmurlar, 113:9; Yeremya'nın Mersiyeleri, 1:1, 2:20, Yeremya, 18:21). Sara'nın durumu buna örnektir. Rivayetlere göre, kocasının çocuk arzusunu gerçekleştiremeyeceğini bilmesi Sara'yı son derece üzüyordu. Bundan dolayı, kocasına cariyesi Hacer'i bizzat kendisi; "ondan çocuğu olması, böylece gözünün aydınlanması

Yahudi dininde *ailenin çoğalmayı sağlamaya hizmet eden rolünün yanında bir diğer fonksiyonu da insanın fıtratında bulunan cinsel ihtiyacın meşru yönden tatmin edilme zemini olmasıdır.* Kutsal metinlerde, her iki amaca da hizmet etmek üzere, birden fazla evlilik yapıldığının örnekleri verilmektedir[59]. Her ne kadar metinlerde **"Bir adam anasını babasını bırakacak ve karısına yapışacaktır.[60]"** gibi cümleler kadınlar ile erkekler arasında birebir eşleme yapıldığı izlenimini uyandırsa ve birden fazla evliliğe karşı bir yasaklama yapılmış olabileceği ihtimalini akla getirse de, *Yahudi tarihinde iki ve daha fazla kadınla evlilik oldukça yaygın bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır*[61]. *Eski Ahid'de, yukarıda zikrettiğimiz tek*

ve kendisinin de rahatlaması" düşüncesiyle teklif etmişti. İbrâhim peygamber de karısının arzusuna uyarak Hacer'le zifafa girmişti. Bu ilişkinin sonunda, Hacer İbrahim peygambere İsmail'i doğurmuştu (Sara'nın kısır olduğu dönemdeki bu psikolojik ve sosyolojik durumunun tahlili için bkz. Sa'd'üd-Dîn. Leylâ Hasan, *Edyânü'n-Mukârene*, Dâru'l-Fikr, Ürdün, 1985, ss.33-34). Sara örneğinde de görülen, kadınları son derece üzen kısırlık Yahudilikte "ölümden" beter olarak değerlendirilmiştir ("Pregnancy", *Universal Jewish Encyclopedia*, C.VIII, s.630).

59 Lockyer, *a.g.e.*, ss.15-16.

60 Tekvin, 2:24. Yine, *Vaiz*'in insanın ömrünü sevdiği bir kadınla geçirmesi ve aslında insanın hayattan nasibinin de bu olduğu (Vaiz, 9:9) şeklindeki sözleri tek eşliliğe işaret etmektedir. Ayrıca, *Malaki*'nin "Gençliğinin karısı ile Rab senin aranda şahit oldu. O kadın ki; senin arkadaşın ve kendisi ile ahdettiğin kadın olduğu halde sen ona hainlik ettin. Ve Ruhun bakiyesi kendisinde olduğu halde tek yapmadı mı? Ve niçin tek? Bir Allah zürriyeti aradığı için. Siz de kendi ruhunuzu sakının ve kimse gençliğinin karısına ihanet etmesin" (Malaki, 2:15) demesinden; ve Kral Süleyman'ın da bir insanın gençliğinde yaptığı evliliğe dikkat çekerek, hanımıyla sevinip, mestolmasıyla ilgili yaptığı tavsiyelerden tek evliliğe teşvik sonucu çıkarılabilir. Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 5:18-19. *Talmud* da bu çerçevedeki ayetlerin yorumu olmak üzere şu ifadeyi kullanmıştır: "Her şeyin bir yenisi bulunur ama gençliğin karısı hariç". Bkz.TB, Sanhedrin, 22a.

61 Lockyer, *a.g.e.*, ss.15-16. Bu konuda *Eski Ahid*'de fazlasıyla örnek vardır. Örneğin, *Tekvin* bölümünün ikinci babı "İbrahim başka bir kadın aldı. Ve onun adı Ketura idi" diye başlar (Tekvin, 25:1). İbrahim peygamber kendisine İsmail'i doğuran Mısır'lı cariye Hacer'in dışında bu evliliği yapmıştır (Tekvin, 21:9). Dâvud'un, hanımı Abigail'in üzerine Ahionam'ı alması I. Samuel'de anlatılır (I. Samuel, 25:43). Esav'ın kırk yaşına gelince, Hitti Beeri'nin kızı Yuditi ve Hitti Elon'un kızı Basemat'ı (Tekvin, 26:34-35), daha sonra İsmail'in kızı Nebayot'un kızkardeşi Mahat'ı (Tekvin, 28:9) hanımlarının arasına kattığı *Eski Ahid*'deki bilgiler arasındadır. Ayrıca, Lamek'in iki hanımla evlendiği, birisinin adının Ada ve ötekisinin Tsilla olduğu belirtilir (Tekvin, 4:19, 23). Vaiz'in de bir çok kadınlar edindiği ifâde edilir (2:8). Bu konuda daha pek çok örnek *Eski Ahid*'de yer almaktadır. Bunlardan bir kısmını görmek için bkz. Tekvin,

evliliğe işaret eden ayetlere rağmen, birisi çocuk doğurmak, diğeri de cinsel zevkleri tatmin etmek üzere iki hanım alma uygulamasına fazlasıyla rastlanılmaktadır. Bu geleneğe göre, çocuk doğuracak kadın bir dul gibi oturmakta ve kocası ona çok az ilgi göstermekte, diğer taraftan, sadece cinsel zevkleri tatmin için evlenilen kadın ise bazen çeşitli ilaçlarla, metotlarla -her ne kadar kısırlaştırmak tasvip edilmese de- kısırlaştırılmakta ve süslenerek kocasının yanında oturmaktaydı[62]. Bu tarihi bilgilerin yanısıra dini metinlerde de erkeklere birden fazla evlilik için açık bir şekilde ruhsat verildiği görülmektedir. Bu hususta, örneğin, *Talmud*'da, **"Eğer bir erkek ihtiyaçlarına cevap verebileceğine inanıyorsa istediği kadar kadınla evlensin**[63]" hükmü yer almaktadır[64]. Bu hükümlerden de Yahudi dininde birden fazla evlilik yapmaya dinen bir engel olmadığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca, yine kutsal metinler bize Yahudilerin cinsel yaşamları ile ilgili bilgiler verirken resmi eşlerin yanında cariyelerin varlığından da haber vermektedir[65]. Bu haberlere göre, *savaşlarda erkekler öldürülmekte, kadınlar ise cariye olarak alınmaktaydı*[66]. Fakat, bu cariyelerin nikahlanması

29:21-30; 30:25; 31:17, 31, 41; 31:50; 32:22; 33:5; 36:6, 9, 17, 18; 37:2; Çıkış, 32:2; Sayılar, 14:3; Tesniye, 21:15; Hâkimler, 8:30, 31.

62 Bu konuda bkz. Yasdıman, *a.g.e.*, 72-73.

63 Bkz. TB, Yevamoth, 65a. Ayrıca birden fazla evlilikle ilgili olarak *Talmud*'da şu bölümlere de bkz. TB, Yevamoth, 65a; TB, Baba Metzia, 115a; TB, Sanhedrin, 20b, 21b, 22a; TB, Megillah, 13b. Yahudilikteki birden fazla evlilik sadece erkeklere özel bir ayrıcalıktır. Bu ayrıcalık *Talmud*'da şu şekilde vurgulanmıştır: "Bir kadın iki erkekle birden evlenemez. Bkz. TB, Pesachim, 49a.

64 Talmud ve Eski Ahid'de izin verilmiş olan birden fazla evlilik XI. yy'da yasaklanmıştır. Bu hususta bkz. Family, Ed. Schneid, Hayyim, s.90.

65 Örneğin, Yakub'un iki hanımına ilâve olmak üzere, daha önceki hanımlarına hizmet etsin diye, iki de cariye ile evlendiği bildirilir (Tekvin, 35:22). İbrahim Peygamberin cariye Hacer'le evlendiği (Tekvin, 25:12), ayrıca onun cariyelerinin birden fazla olduğu *Tekvin*'de geçen cümlelerden anlaşılmaktadır (Tekvin, 25:6). Süleyman peygamberin cariyelerinin sayısı ise üç yüzü bulmaktadır (I. Samuel, 11:1-3). Kralların cariyelerinin bulunduğu ise açık bir konudur (Daniel, 5:2; 5:23; Ester, 1:9-12). Bu konuda daha fazla örnek için şu ayetlere bkz. Tekvin, 24:35; 29:24, 29; 30:4, 9, 18, 43; 31:33; 32:5, 22; 33:1, 2, 6; 35:22; 36:12; Çıkış, 11:5; 20:17; 21:7; 21:20, 26, 27, 32; 23:12; Levililer, 19:20; 25:6, 44; Tesniye, 5:14, 21; 12:12, 18; 16:11, 14; 28:68; Hâkimler, 8:31; 19:1, 2, 9-10, 19, 24-30; 20:6; Rut, 2:13; I. Samuel, 1:16, 17; 8:16; 25:24; 26:41; 28:21; II. Samuel, 3:7; 5:13; 6:20-22; 14:6-7, 15-16, 19; 15:6; 16:21; 20:3, 17; 21:11; I. Krallar, 1:13, 17; 11:1-4; II. Krallar, 4:2, 16; 5:26; I. Tarihler, 1:32; 2:46; 7:14-16; II. Tarihler, 28:10; Ezra 2:64.

66 Bkz. Tesniye 20:13-14. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Vâfî, Ali Abdu'l-Vâhid, *el-*

gerekiyordu[67]. Şayet kocaları, ancak, nikahlayarak evlerine getirilebildikleri bu kadınlardan memnun kalmayacak olurlarsa, o takdirde onları serbest bırakmakta, ama kesinlikle satamamaktaydılar[68]. Bu nedenle, cariye Yahudi dininde para ile alınıp satılan köle anlamına gelmemektedir. Aksine, normal yollarla evlilik yapılan kadın olarak karşımıza çıkmaktadır[69]. Hatta, haklar bakımından, her ne kadar birinci eşlerin statülerine sahip olmasalar bile, onlara tanınan imkanların bir çoğu cariyelere de verilmiştir[70]. Böyle olmakla birlikte, *cariyeler hür kadınlardan bazı hususlarda ayrılmaktaydılar*[71]. *Bu farklılıklar nedeniyle onlar tam anlamıyla bir hanım değil, fakat yarı eş (plegeshle) olarak kabul edilmişlerdir*[72]. İşte bu resmi statü kazandırılmış cariyeler de erkeklerin yanında hem çocuk yapmak[73] hem de cinsel ihtiyaçların tatmini için tutulmuşlardır[74].

Buraya kadar yaptığımız incelemelerde Yahudilikte ailenin önem kazanmasına neden olan en önemli fonsiyonlardan çoğalma ve cinsel ihtiyacın karşılanması üzerinde durduk. Sonuç olarak bu iki hususun ancak

---

Yahûdiyye ve'l-Yahûd Balısûn fî Diyâneti'l-Yahûdi ve Târîhihim ve Nizâmihimi'l-İçtimâî ve'l-İktisâdî, Nehdâtu Mısr, Kâhire, ty., s.128.

67 Tesniye, 21:10-13.

68 Tesniye, 21:14. Ayrıca bkz. Çıkış, 21:7-8.

69 Savaşlarda ele geçirilen kadınlarla bir ay içinde evlenilmesi, şayet bu süre içerisinde evlenme gerçekleşmezse bu kadınların serbest bırakılması gerekmekteydi. Bkz. Cohen, Simon, "Captives", *Universal Jewish Encyclopedia*, C.III., s.34. Ayrıca bkz. "Captives", *Jewish Encyclopedia*, C.III, ss..562-563.

70 Bkz., Revel, Hirschel, "Concubine", *Universal Jewish Encyclopedia*, C.III, s.324.

71 Hür kadınlardan daha az hakları olan -metres olarak değerlendirilemeyecek- farklı bir statüdeki eşler. Bu konu için bkz., Richards, Lawrence O., "Concubine", *Expository Dictionary of Bible Words*. Ed. Lyman Rand Tucker Jr. & Gerard H. Terpstra, Marshall Pickering, Michigan, 1988, s.182. Hür kadınlarla cariyeler arasındaki farklılıkları görmek için ayrıca bkz. TB, Sanhedrin, 21a.

72 Bazı yorumcular plegesh kelimesini p'lag ishah/ yarı eş olarak açıklarlar. Bu konu için bkz. Lewittes, *Jewish Marriage*, s.217.

73 *Eski Ahid*'de yarı eşlerden çocuk sahibi olan bir çok isim geçmektedir. Örneğin bkz. Nahor (Tekvin, 22:24), İbrahim (Tekvin, 25:6), Yakub (Tekvin, 35:22), Eliphaz (Tekvin, 36:12), Gideon (Hakimler, 8:31), Saul (II. Samuel, 3:7), Davud (II. Samuel, 5:13, 15:16, 16:21), Süleyman (I. Kırallar, 11:3), Caleb (I. Tarihler, 2:46), Manesseh (I. Tarihler, 7:14), Reheboam (II. Tarihler, 11:21), Abijah (II. Tarihler, 13:21).

74 Her ne kadar, kutsal metinlerde cariyelik kurumunun varlığı açıkça görünse de - şehvette aşırı düşkünlüğe sebep olabileceği düşüncesiyle- cariyelik sisteminin yerleşik, geçerli bir gelenek haline gelemediğini iddia eden ve buna karşı çıkan din adamları da bulunmaktadır Bu konular için bkz. Lewittes, *Jewish Marriage*, ss.16-17.

aile kurumu içerisinde gerçekleşmesinin mümkün olduğu anlaşılmaktadır[75].

Kutsal metinlerde yer alan hükümlerle bir yandan zikredilen ihtiyaç ve sorumluluğun aile içinde gerçekleştirilmesinin temin edilmesi, diğer yandan da bu konularda her hangi bir sûiistimâlle karşılaşılmaması için ciddi önlemler alınmış, caydırıcı yaptırımlar getirilmiştir.

Ailenin Önündeki Bazı Tehlikeler ve Alınan Tedbirler

Yahudi dininde helâl yani meşru ilişkilerin ancak aile kurumu içerisinde mümkün olabileceği üzerinde durmuştuk. Dinî metinlerde hangi ilişkilerin meşru ve hangi ilişkilerin de yasak olduğuna dair detaylı bilgiler bulunmaktadır. *Meşru olmayan münâsebetler aile kurumunu zedeleyici mahiyette telâkki edildiğinden şiddetle eleştirilmişlerdir. Bunların başında "zina" gelmektedir.* Erken devirlerden itibaren, Yahudi tarihinde zinanın büyük bir günah olduğu bilinmektedir[76]. Bu fiilin günah olması hükmü de başta *Eski Ahid* olmak üzere diğer kutsal metinlerde yer alan metinlere dayanmaktadır[77]. *Levililer*'in 20. babında zina olarak kabul edilen ilişkiler sıralanmış ve bu fiili işleyenlere terettüb eden cezalar da detaylı olarak verilmiştir[78]. *İleride -hiç bir suçları olmadığı halde- zan altında kalacak ve*

---

75 Bu konuda bkz. *A Southern African Guide to World Religions*, Ed. John W. De Gruchy & Martin Prozesky, David Philip Publishers Ltd, Claremont, 1991, ss.140-141.

76 Bu konuda bkz. Mann, Lous L., "Chastity", *Universal Jewish Encyclopedia*, C.III, ss.120-121. Yahudi dininde en büyük günah olarak puta tapma, adam öldürme ve ahlaksızlık sıralanmıştır. Ahlaksızlık kategorisi içerisinde de en başta gelen günah zina yapmaktır. Bu konular için bkz. Revel, Hirschel, "Adultery", *Universal Jewish Encyclopedia*, C.I, s.102.

77 Bu konudaki ilk yasaklama emri "On Emir"de bulunmaktadır (Çıkış, 20:14; Tesniye, 5:18). *Eski Ahid*'de değişik bölümlerde ele alınan bu konu *Talmud*'da da işlenmiştir. Örneğin, *Talmud*'daki "Karısına yapışacaktır, komşusunun hanımına değil" ifâdesi bunlardan birisidir. Bkz. TB, Sanhedrin, 58a.

78 Levililer, 20:10-21. *Yahudi dininde bazı ilişkiler zina kapsamında değerlendirilmemiştir. Buna göre, eğer, evli bir erkek bekar bir hanımla cinsel ilişkiye girecek olursa bu zina sayılmaz* ("Adultery", *Jewish Encyclopedia*, s.216) *ve böyle bir ilişkiye giren erkek -evli kadın zina yaptığında kocası tarafından boşanırken- hanımını boşamaya zorlanamaz* (TB, Yevamoth, 95a). Her ne kadar, bekar bir hanımla cinsel ilişkiye girmek zina sayılmasa ve zinaya terettüp eden ceza sözkonusu olmasa da, *Tevrat* bu tip ilişkiler için bazı hükümler getirmiştir. Buna göre, ilişkiye girilen kız nişanlı değilse, erkek onunla evlenmek durumunda ve aynı zamanda, evlenebilmek için bir de ağırlık ödemek zorundaydı. Ayrıca, hayatı boyunca hiçbir şart altında onu boşayamazdı. Şayet babası kızını evlendirmek istemezse, o zaman, erkek teamüle göre kız babasına bir para öderdi (Çıkış, 22:16-17. Ayrıca, bkz. Tesniye, 22:28-29).

bu zan nedeniyle de bir çok mahrumiyetler ve hukuki yaptırımlara konu olacak nesillerin[79] *meydana gelmesine sebep teşkil edecek bu yasak ilişkinin cezası ise; "öldürülmek" şeklinde kayda alınmıştır*[80]. Aile kurumuna gelebilecek her hangi bir zarara fırsat verilmemesi düşüncesiyle, "fıtrî olmayan" ilişkiler kapsamında ele alınan zina fiilini işleyenlere bu cezanın tatbik edildiğiyle ilgili olarak da özellikle *Talmud*'da oldukça fazla bilgi bulunmaktadır[81].

Yahudi dininde aile kurumunu sarsıcı olarak değerlendirilen ve bu nedenle yasaklanmış ilişkilerden bir diğeri de, homeseksüelliktir[82]. Bu fiili işleyenler de suçlu kabul edilmiş ve en ağır bir şekilde cezalandırılmışlardır[83]. Eski Ahid kendini fuhşa vakfetmiş erkeklerin bulunduğu topluluğa Tanrı'nın verdiği cezaları, gönderdiği musibetleri ve onlara duyduğu kızgınlığın birçok örneğini detaylı olarak vermektedir[84]. Ayrıca, bu "fıtrî olmayan" ilişkiye girişenlerin, yani birbirleriyle fuhuş

---

79 Bu konularda geniş bilgi için bkz. Yasdıman, *a.g.e.*, s.80.

80 Tesniye, 22:22; Levililer, 20:10. Öldürülmede infazın yerine getirilme şekli ise *Eski Ahid*'e göre taşlanmaktı. Tesniye, 22:24. Bu konuya *Mişna*'da da temas edilmiştir. Bkz. M., Terumoth 7:8. Ayrıca bu hususta geniş bilgi için bkz. Baba Corcıs Davud, *Edyânu'l-Arab Kable'l-İslam ve vechühe'l,Hadârî ve'l-İctimâî*, el-Müessesetü'l-Câmiiyyeti'd-Dirâsâti ve'n-Neşri ve't-Tevzi', Beyrut, 1988, s.236; "Adultery", *A Dictionary of Comparative Religion*, Ed., S.G.F. Brandon, Charles Scribner's Sons, New York, 1970, ss.30-31.

81 Örneğin, *Talmud'da geçen zina yapanların öldürülmeleriyle ilgili olaylar* için bkz. TB, Bechoroth, 45a. Ayrıca, *Talmud taşlamaya ilave olarak babası ile zina yapan kadına yakılma cezası da getirmiştir.* Bkz. TB, Sanhedrin, 50b. Bu ceza babası kahin/din adamı olan zinacı kadınlar için de geçerliydi. Bkz. TB, Pesachim, 75a.

82 Eisenberg, Josy., "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", *Din Fenomeni*'nin içinde (Terc. Mehmet, Aydın) Din Bilimleri Yayınları, Tekin Kitabevi, Konya, 1993, s.93.

83 Brayer, *a.g.e.*, s. 172.

84 I. Kırallar, 14:24; 15:12. Bu bağlamda II. Kırallar'da fuhuş merkezlerinin yerle bir edildiği, yakılıp, dağıtıldığı anlatılmaktadır (II. Kırallar, 23:7). Erkeklerin birbirleriyle ilişkiye girme yanlışlığı (Hakimler, 19:22-24; Levililer, 18:22; Tesniye, 23:17) nefretle kınanmıştır. *Eski Ahid* bize bu konuda Lut'a misafir olan iki erkek görünüşlü meleğe Sodom halkının yapmak istediği kötülük ve bunun üzerine başlarına gelen felâketi örnek olarak vermiştir (Tekvin, 19:1-29). Ayrıca, Gibea halkının yaşlı bir adamın evine misafir olarak gelen bir erkek hakkında düştündükleri ve gerçekleştirmek istedikleri eylem üzerine uğradıkları musibet (Hakimler, 19 ve 20. Bablar) rivayetler arasında yer almıştır. *Eski Ahid*'de Mısır ile Kenan diyarında da bu tip ahlaki olmayan davranışların varlığına dikkat çekilmiş ve bu yörelerin halkı gibi davranılmaması ısrarla istenilmiştir (Levililer, 18:3-5).

yaptıkları belirlenen erkeklerin cezası da bildirilmiştir. Buna göre, *homoseksüeller, toplumdan dışlanacaklar, kendi aralarında yaşamaya zorlanacaklar*[85] *ve öldürüleceklerdi*[86].

Diğer taraftan, erkeklerin birbirleriyle cinsel ilişkilerine karşı kesin yasaklayıcı tavır sergileyen *Eski Ahid, yine aile'yi zedeleyici ilişkiler kapsamında değerlendirilen, sevicilik/lezbiyenlik (kadınların birbirleriyle olan münasebetleri) konusunda net bir hüküm getirmemiştir.* Bu hususta bazı yorumcular, homoseksüellikle ilgili kutsal metinlerde geçen cümlelerden yola çıkarak, bir kısım ictihatlarda bulunmuşlardır. Bu ictihatlara göre, teorik olarak, homoseksüelliği yasaklayıcı hükümler seviciliğe uygulanabilirse de, *gerek kadınlar arasındaki ilişkilerde gerçek bir cinsel birleşme olmayışı ve gerekse son derece önemli olan soyun devamını*[87] *sağlayan erkek sperminin israfından*[88] *bahsedilememesi* gibi nedenlerle lezbiyenlik erkeklerin birbirleriyle giriştikleri ilişkiden farklıdır[89]. Zikredilen bu sebeplerle, iki ilişki arasındaki farklılığı ortaya koymaya çalışan *yorumcular, lezbiyenliğe karşı daha yumuşak bir tavır sergilemişlerdir.* Bu yorum ve tavırlara rağmen, yine de, *lezbiyenlere bazı düşünce ekollerinin son derece sert bir tepki gösterdikleri de görülmektedir*[90]. Buna göre, *lezbiyenlere karşı olan din bilginleri sevicilik yapanlara suçlu nazarıyla bakmış*[91] *ve onları kınayararak, bazı disiplin cezaları getirmeye çalışmışlardır*[92].

Araştırmamızın başından bu tarafa yaptığımız incelemelerden anlaşıldığı gibi, Yahudi dininde evlilik hem çoğalmanın ve hem de meşru yönden cinsel ihtiyacın temini açısından son derece önemli bir kurum olarak

---

85 Brayer, *a.g.e.*, s.173.

86 Levililer, 18:22; 20:13. *Talmud*'da da homeseksüeller üzerinde durulmuş, onlara verilen cezalar ele alınmıştır. Örnek olmak üzere bkz. TB, Kiddushin, 81b.

87 TB, Yevamot, 61b.

88 Tekvin, 39:9.

89 Bu yorumlar için bkz. Brayer, *a.g.e.* s.173.

90 Bazı Yahudi ekollerinin lezbiyenlikle ilgili getirdikleri cezalar ve lezbiyenliğin rehabilite edilmesi gereken bir hastalık olarak gösterilmesiyle ilgili yorumlar için bkz. Brayer, *a.g.e.*, s.173.

91 Brayer, *a.g.e.*, s.174.

92 Bu konularda *Talmud*'un şu bölümlerine bkz. TB, Pesachim, 69b; TB, Chagigah; 15b; TB, Baba Metzia, 87b; TB, Makkoth, 6a; TB, Chullin, 57b; TB, K'rithoth, 11a.

telakki edilmiştir[93]. Dolayısıyla, Yahudilikte evlilik ve aile müessesesi isteğe bağlı, keyfi ya da toplum tarafından ortaya çıkarılmış tabiî olmayan bir kurum değil, aksine insanın tabiatının olmazsa olmaz şartını taşıyan bir özellik arzetmektedir[94]. Hatta, bu nedenledir ki, Yahudi toplumunda zamanı geldiği halde evlenmekten ve bir aile kurmaktan kaçınanlara *baskı uygulandığı ve bu şekilde davrananların zorla evlendirildikleri* görülmüştür[95]. Ayrıca, ailenin devamlılığının sağlanması ve böylece "fıtrî olmayan" cinsel sapmaların önüne geçilip, toplumda ahlakî bir çözülmenin meydana gelmesinin engellenmesi bakımından tedbirler de alınmaya çalışılmıştır[96].

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Yahudilerde eski çağlarda görülen aile yapısı "geniş aile" idi. Her ne kadar ailenin bu konuma gelmesinde başka sebepler (iktisadî, siyasî, coğrafî... vb) etkili de olsa, onun hem teşekkülü aşamalarındaki gelişmelerde ve hem de kurulmasından sonra üyeler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde dinin önemli bir rolü olduğu açık bir husustur. Bu arada araştırmamızda inceleyemediğimiz, ama metinlerde yer alan yakın akrabalarla birlikte oturmanın, onlara iyi davranmanın dünyada ve ahirette büyük kazançlara vesile olacağını vurgulayan teşviklerin de geniş ailenin ortaya çıkmasında önemli bir katkı sağladığına işaret etmeliyiz[97].

---

93 Ailenin, önemini artıran diğer foksiyonlar hakkında geniş bilgi için bkz. "The Jewish Family in Retrospect", *The Jewish Family: A Survey and Annotatated Bibliography*'in içinde, Ed. Benjamin, Schlesinger, Universite of Toronto Press, 1970, ss.3-14.

94 TB, Yevamoth, 62b.

95 XVI. yy'dan itibaren evlenmek istemeyen kimseye baskı uygulanması geleneğinin devam etmediği tesbit edilmektedir. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Cohen, Jeremy, *Be Fertile and Increase*, Cornell University Press, New York, 1992.

96 Alan,/Moynes/Martinello, *a.g.e.*, s.195.

97 Çocukların aile büyüklerine karşı göstermesi gereken tavırlarla ilgili Eski Ahid'deki ayetler aile bağlarının kuvvetlenmesinde etkili olmuştur. Örneğin, *Tora*'daki "Babana ve anana hürmet et, ta ki, Allah'ın Rab'bin sana vermekte olduğu toprakta ömrün uzun olsun (Çıkış, 20:12; Tesniye, 5:16)."; "Babasını ve anasını hor gören lanetli olsun (Tesniye, 27:16)." ayetleri bunlardan birkaçıdır. *Talmud*'da geçen "evdeki yaşlı babaanne bir hazinedir (TB, Arachin, 19a)." gibi cümleler de yakın akrabanın aile üyeleri için önemini göstermektedir. Bütün bu ifadelerden aile ilişkilerindeki hassasiyeti ve dolayısıyla ailenin yayılıp, genişlemesinin arka planındaki sebebi anlamak mümkün olmaktadır.

Günümüzde Yahudi Ailesi

Makalemizin bu son kısmında, asırlar boyu Yahudi ailesini taşıyan ve ayakta tutan değerlerin günümüzdeki durumu hakkında da birkaç söz etmek istiyoruz. Bugün Yahudilerin büyük çoğunluğu her türlü tesire açık bulundukları değişik kültürlerin içerisinde yaşamaktadır. Eskiden birada yaşayan ve aile bağlarını sımsıkı koruyan Yahudilerin bu yeni konumu -daha pek çok konuda olduğu gibi- aileye karşı tutumun ve bakışın da değişmesine neden olmuştur/olmaktadır. Herşeyden önce, geçmişin geleneksel geniş ailesi yerini artık çekirdek aileye terketmiştir. Bu arada aile üyelerinin rolleri de gelişmelerden nasibini almış ve eski baba erkil ailedeki pasif fertler bugün aktif roller üstlenmişlerdir[98]. Böylece, babanın aile içindeki etkinliğinde ve ağırlığında değişiklik olmuş, otoritesi gevşemiştir. Çünkü, genellikle, günümüzün sanayileşmiş ülkelerinde yaşayan Yahudi ailelerinde, babaların geçmişte yüklendikleri sorumlulukların bir çoğunu artık devlet üstlenmiştir (sağlık, eğitim giderleri, işsizlik parası, sosyal güvenlikleri... vb). Bu nedenle, günümüz Yahudi gençleri ekonomik yönden ailelerine bağımlılıktan, büyük çoğunlukla, kurtulmuş bulunmaktadırlar. Ekonomik bağımsızlık ise, Yahudilerdeki aile bağlarının zayıflamasına neden olmuştur.

Diğer taraftan, Yahudi gençlerinin bir kısmı günümüzde bir çok ülkede görülen ahlakî çözülmenin etkisinde kalmışlar ve kalmaya da devam etmektedirler. Bunun sonucu olarak, hem evlilik öncesinde ve hem de evli iken, kutsal metinlerde kesin olarak yasaklanmış ilişkilere girmektedirler[99]. Bu ilişkiler sonunda Aids hastalığının Yahudi gençleri arasında da hızla yayıldığı tesbit edilmektedir. Ayrıca, yasak ilişkilerden gayrı meşru çocuklar da dünyaya gelmektedir. Yapılan istatistiklere göre, bu şekilde dünyaya gelen çocukların sayısında büyük bir artış gözlenmektedir. Yetkililer Yahudi gençlerinin gayrı meşru çocuklar dünyaya getirmelerini engelleyebilmek için tedbirler almaya çalışmakta, bu çerçevede okullarda hamileliği önleyici

98 Bu konular için bkz. Lewittes, *Jewish Mariage*, s.131.

99 Gençlerin yasak ilişkilere girmesinde, Yahudi toplumunun temiz kalmasına yönelik olarak, Eski Ahid'de bildirilen zina cezasının hafifletilmesi yönündeki çabaların etkili olduğuna inanılmaktadır. Bu yorumlara göre, zina fiilini işleyenler dört ana grupta incelenmiş ve her bir gruba giren suçlular için değişik cezalar öngörülmüştür. Zina ile ilgili olarak yapılan gruplamalar ve bunlara öngörülen cezalar için bkz. Revel, H., "Adultery", *Universal Jewish Encyclopedia*, ss.102-103.

ilaçlar, aletler dağıtmaktadırlar[100]. Yine istatistikler, özellikle rehbersiz, sahipsiz kalan bu çocuklar da dahil olmak üzere, Yahudi gençleri arasında uyuşturucu, alkol ve bunlara bağlı olarak intihar olaylarının çoğaldığını ortaya koymaktadır. Nihayet, Yahudi gençleri arasında homoseksüellik, lezbiyenlik artmakta, hatta bu gelişmenin bir göstergesi olarak, eşcinsellere mahsus olmak üzere sinegoglar/havralar açılmaktadır[101].

Genel olarak dünya gençliğinin ortak sorunu olan ve Yahudi gençlerinin bir kısmının da içine düştüğü bu durum konu üzerinde araştırmalarda bulunan yetkilileri acil önlemler almaya sevketmektedir. Bu önlemler arasında ise, aile kurumu ile ilgili projeler öncelikler arasında bulunmaktadır.

SONUÇ

Geçmiş çağlar boyunca, aile Yahudi kültüründe çok önemli bir yere sahip olmuştur. Onun bu konuma gelmesinde ve asırlarca canlılığını muhafaza etmesinde, hiç şüphesiz ki, dinî metinlerde yer alan ifadelerin büyük katkısı bulunmaktadır. Çünkü, kutsal yazılarda bir yandan ailenin dinî açıdan değerine ve yerine dikkatler çekilirken, diğer yandan da aile bireyleri arasındaki bağları kuvvetlendirici teşvik ve tavsiyeler yapılmıştır. Aynı zamanda, her türlü gayrı meşru ilişkiye ağır yaptırımlar getirilerek, ailenin ayakta kalması temin edilmeye çalışılmıştır. Bütün bu gayretler sonunda, şartların da zorlamasıyla oluşan, "geniş aile" asırlarca varlığını ve fonksiyonunu sürdürmüştür.

---

100 Gayrı meşru çocuklar Yahudi şeriatine göre ileride büyük hukukî problemler çıkartmaktadırlar. Yahudiler, bu nedenle böyle bir durumda kalacak çocukların dünyaya gelmemesi için büyük bir hassasiyet göstermektedirler. Bu konuda geniş bilgi için bkz. *Yasdıman*, a.g.e., s.80.

101 Yukarıda zikredilen bu problemler için bkz. Lewittes, *Jewish Mariage*, ss.210-211. Eserin yazarı kitabının sonunda yer verdiği bu problemleri zikrettikten sonra, aslında yazdığı kitabın Yahudi gençlerini içinde bulundukları açmazdan ve felaketten kurtarabilmek ve uyarıcılık görevini yapabilmek için kaleme alındığını belirtmiştir. Bu konularda daha geniş bilgi için bkz. Hyman, Paula E., "The Modern Jewish Family: Image and Reality", *The Jewish Family*'nin içinde, Ed. David, Kreamer, Oxford University Press, Oxford, 1989, ss.179-196. Ayrıca, günümüz Yahudilerinin değişik ülkelerdeki durumlarını gösteren araştırmalardan oluşan *The Jewish Family in a Changing World* (Ed. Gilbert S. Rosenthal, Thomas Yoseloff, London, 1971) isimli kitaptaki "The Use and Misuse of Alcohol and Other Drugs (Stanley Einstein, ss.86-122)" ve "The Jewish Drug Addict -A Challenge to the Community (Meyer H. Diskind, ss.122-136)" adlı makalelere bkz.

Bununla birlikte, bütün teşviklere ve alınan tedbirlere rağmen, Yahudilerin dünyanın değişik ülkelerine yayılmaları sonucunda kültürel etkileşimler kendisini göstermiş ve nihayet bu gelişmelerden aile kurumu da nasibini almıştır. Artık günümüz Yahudi ailesi "çekirdek aile"ye dönüşmüş, aile üyelerinin rolleri de değişmiştir. Öte yandan, gençlerin bazılarının hem dinî metinlerle meşguliyetlerinin azalması, hem de sosyolojik, psikolojik vb. nedenlerle dinen yasaklanmış ilişkilere girdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum ise; aile kurumu önünde büyük bir engel oluşturmakta ve konu ile igili çalışma yapan uzmanları, şimdi olduğu gibi, gelecekte de fazlasıyla meşgul edecek görünmektedir.

KAYNAKÇA

------*A Dictionary of Comparative Religion*, Ed., S.G.F. Brandon, Charles Scribner's Sons, New York, 1970.

------*A Southern African Guide to World Religions*, Ed. John W. De Gruchy & Martin Prozesky, David Philip Publishers Ltd, Claremont, 1991.

Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Seba Yayınları, Ankara, 1997.

Aiken, Lisa, *To Be A Jewish Woman*, Jason Aronson, Inc., New Jersey, 1993.

Akıntürk, Turgut, *Medeni Hukuk*, Savaş Yayınları, Ankara, 1996, s.187.

Alan, S./Moynes, R./Martinello, L., *What Man Believes: A Study of the World's Great Faiths*, McGraw-Hill Ryerson Limited, New York, 1973.

Alon, Gedaliah, *The Jews in their Land in the Talmudic Age* (Terc. Gershon Levi), Harvard University Press, Cambridge, 1989.

Armağan, Sibel ve İbrahim, *Toplumbilim*, Barış Yayınları, İzmir, 1988.

Baba, Corcıs Davud, *Edyânu'l-Arab Kable'l-İslam ve vechühe'l,Hadârî ve'l-İctimâî*, el-Müessesetü'l-Câmiiyyeti'd-Dirâsâti ve'n-Neşri ve't-Tevzi', Beyrut, 1988.

Brayer, Menachem M., *The Jewish Woman in Rabbinic Literature: A Psychosocial Perspective*, Ktav Publishing House Inc., New Jersey, 1986.

Cohen, A., *Everyman's Talmud*, E.P., Dutton & Co., Inc., New York, 1949.

Cohen, Gerson D., "The Talmudic Age", *Great Ages and Ideas of the Jewish People* kitabının içerisinde, Ed. Leo W. Schwartz, Modern Library, New York, 1956.

Cohen, Harry A., *Basic Jewish Encyclopedia*, Hartmore House, Hartford, 1965.

Cohen, Jeremy, *Be Fertile and Increase*, Cornell University Press, New York, 1992.

Danışoğlu, Emel "Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler", *T.C. Türkiye Aile Yıllığı 1991.*

Eisenberg, Josy., "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", *Din Fenomeni* kitabının içerisinde (Terc. Mehmet, Aydın), Din Bilimleri Yayınları, Tekin Kitabevi, Konya, 1993.

------*Encyclopedia of Theology*, Ed., Rahner, Karl, Crossroad, New York, 1986.

------*Enyclopedia Judaica*, Ed., Cecil Ruth-Geoffrey Wigoder, Keter Publishing House, Jerusalem, 1996.

Eröz, Mehmet, "Türk Ailesi", *Aile Yazıları I*, Başbakanlık Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.

------*et-Tefsiru'l-Hadis lil Kitabi'l-Mukaddes, el Ahdu'l-Kadim*, Daru's-Sakafe, Kahire, 1989.

Feldman, David M, *Marital Reletions, Birth Control and Abortion in Jewish Law*, New York University Press, New York, 1975.

Freyer, Hans, *Sosyolojiye Giriş* (Terc. Nermin Abadan), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1957.

Gafni, Isaiah M., "The Institution of Marriage in Rabbinic Times", *The Jewish Family, Metaphor and Memory* kitabının içerisinde, Ed. Kreamer, David, Oxford University Press, New York, 1989.

Goldin, Judah, "The Period of the Talmud", *The Jews: Their History, Culture, and Religion* kitabının içerisinde, Ed. Louis Finkelstein, Philadelphia, 1949.

Gordis, Robert, "Marriage, Birth Control, Divorce", *Jewish Heritage*, Fall 1967, S. 10, ss.42-47.

Gökçe, Birsen, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Aile Yazıları I* (Derleyen; Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem), Başbakanlık Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.

Gündüz, Şinasi, "Rabbi", *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.

Harman, Faruk, *Metin Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Metinleri* (Basılmamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1988.

Hyman, Paula E., "The Modern Jewish Family: Image and Reality", *The Jewish Family* kitabının içerisinde, Ed. David, Kreamer, Oxford University Press, Oxford, 1989, ss.179-196.

Kennel, William F., "Eski Musevi Ailesi" (Terc. Hakkı Şah Yasdıman), *DEÜ. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, C.IX, İzmir, 1995, ss.475-501.

Kennel, William, F., *The Family in Perspective*, Meredith Publishing Company, Sociology Series, New York, 1966.

------*KitabıMukaddes*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988.

Kuran, Ercüment, "Türkler Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişmesi", *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Aile Yazıları 1: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları Bilim Serisi 5/1, Ankara, 1991.

Lewittes, M, Principles and Development of Jewish Law, Bloch Publishing Co., New York, 1987.

Lewittes, Mendell, *Jewihs Marriage: Rabbinic Law, Legend and Custom*, Jason Aronson Inc., New Jersey, 1994.

Lockyer, Herbert, *The Women of the Bible: The Life and Times of All the Women of the Bible*, Zondervan Publishing House, Michigan, 1970.

Meiselman, Moshe., *Jewish Women in Jewish Law*, Yeshiva University Press, New York, 1978.

Ozankaya, Özer, *Toplumbilim*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986.

Rahner, Karl and Vorgrimler, Herbert, *Dictionary of Theology*, The Crossroad Publishing Company, New York, 1985.

Richards, Lawrence O, *Expository Dictionary of Bible Words*, Ed. Lyman Rand Tucker Jr. & Gerard H. Terpstra, Marshall Pickering, Michigan, 1988.

Sa'd'üd-Dîn, Leylâ Hasan, *Edyânii'n-Mukârene*, Dâru'l-Fikr, Ürdün, 1985.

Sadak, Necmeddin, *Sosyoloji*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1939.

------*Talmud Yerushalmi*, Bamberg Venice Edition, Ma'aseh Roke'ah Publishers, New York, ty.

Tanyu, Hikmet, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1996, C.XIV, ss.95-124.

------*The Babylonian Talmud*, Ed. Isidora Epstein, The Sancino Press, London, 1938.

------*The Interpreters's Bible*; Ed. Buttrick, George Arthur, Abingdon Press, New York, 1939.

------*The Jewish Family: A Survey and Annotatated Bibliography*, Ed. Benjamin, Schlesinger, Universite of Toronto Press, 1970.

------ *The Jewish Family in a Changing World*, Ed. Gilbert S. Rosenthal, Thomas Yoseloff, London, 1971.

------*The Mishnah*, Giriş ve Kısa Açıklama Notlarıyla İbranca'dan İngilizce'ye Tercüme Eden Herbert Danby, Oxford University Press, London, 1972.

------*The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co., Inc., New York, 1948.

Tolan, Barlas, *Toplum Bilimlerine Giriş: Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji*, Savaş Yayınları, Ankara, 1983.

Türkdoğan, Orhan, *Köy Sosyolojisinin Temel sorunları*, Dede Korkut Yayınları, İstanbul, 1977.

------*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1989.

Vâfî, Ali Abdu'l-Vâhid, *el-Yahûdiyye ve'l-Yahûd Bahsün fî Diyâneti'l-Yahûd ve Târîhihim ve Nizâmihimi'l-içtimâî ve'l-İktisâdî*, Nehdâtu Mısr, Kâhire, ty.

Yasdıman, Hakkı Ş., *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri* (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 2000.